

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF FUNCTIONING AND TRENDS OF TRADE DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті представлено аналіз вітчизняної торговельної галузі, визначено передумови, які визначили особливості розвитку. Від торговельної галузі залежать багато взаємопов'язаних підприємств, тому актуальність теми не викликає сумнівів. Проведене дослідження стосовно її сучасного стану дасть змогу в тому числі дати відповідь, чи виходить галузь торгівлі в Україні з кризового становища. Розглянуто проблеми, які перешкоджають розвитку торгівлі в Україні. Виокремлено позитивні чинники впливу та світові тенденції, які необхідно переймати вітчизняній торговельній галузі для досягнення конкурентоспроможності. Виділено низку тенденцій, які спостерігаються у сучасній роздрібній торгівлі: споживач визначає напрями розвитку ринку, тобто попит визначає пропозицію, також штучний інтелект відіграє все більшу роль. Споживачі приділяють усе більше уваги автентичності продукту, якості, місцю виробництва, умовам праці робітників, екологічній політиці виробника та ін. В Україні один із найбільших та найперспективніших ринків споживання в Центральній та Східній Європі, крім того, галузь торгівлі займає найбільшу частку у формуванні ВВП країни разом із промисловістю.

Ключові слова: ринок, торгівля, економічний розвиток, чинники впливу на торгівлю, потенційні можливості, аналіз тенденцій.

В статті представлений аналіз отечественной торговой сферы, определены

предпосылки, которые характеризуют особенности развития. От торговли зависят много взаимосвязанных предприятий, поэтому актуальность темы не вызывает сомнений. Проведенное исследование относительно ее текущего состояния позволяет дать ответ, выходит ли отрасль торговли в Украине из кризисного состояния. Рассмотрены проблемы, которые мешают развитию торговли в Украине. Выделены позитивные факторы влияния на мировые тенденции, которые современной отечественной торговой сфере необходимо перенимать для достижения конкурентоспособности. Выделен ряд тенденций, которые прослеживаются в современной розничной торговле: потребитель определяет направления развития рынка, то есть спрос определяет предложение, штучный интеллект, в свою очередь, начинает играть все большую роль. Потребители уделяют все больше внимания аутентичности продукта, качеству, месту производства, условиям работы рабочих, экологической политике предприятия и т.д. В Украине один из самых больших и перспективных рынков потребления в Центральной и Восточной Европе, кроме того, отрасль торговли занимает наибольшую долю в формировании ВВП страны наряду с промышленностью.

Ключевые слова: рынок, торговля, экономическое развитие, факторы влияния на торговлю, потенциальные возможности, анализ тенденций.

УДК 339.378:005.22

Квач І.Я.

аспірант

Київський національний

торгівельно-економічний університет

The market today is outnumbered with commodities and the competitiveness is higher with results in merges of retail enterprises. The main factor that defines competitiveness of trade enterprises is the level of their expenses and organization of costs management meaning the possibility to adapt to changing external environment. The trade is affected by numerous factors of harmful impact that misbalance the state economic security and the amount of expenditures needed to bring the enterprise to competitive level. The article has a purpose to feature all trends of negative impact and positive key conditions that will provide the development of such promising field. Calculations of correlation between trade and other economic fields of such factors as the number of enterprises, turnover shows the crises state of current economy. The analytical analysis of calculations resulted in formulation of ways to improve the situation. The analysis justifies the fact that Ukraine is one of the biggest markets on East and Central Europe with great potential. Trade places a significant segment in gross domestic product in Ukraine. The trade sector in Ukraine suffered from the same factors as other fields of economy: the unexpected drop of national currency rate, the negative investment climate change, instability, panic environment in law, regional government management. The calculation of turnover in average on one person shows the significant fluctuation of the division of turnover because of the change of number of people and impossibility of market to adapt in new conditions. The article lists the harmful factors on trade and trends that is used in modern environment: artificial intelligence, the customer define rules and demand in goods, for example, its authenticity, the place of manufactory, ecological policy of a seller. An example of artificial intelligence use are chat-bots, algorithms development that make an analysis of a client, it could be on web-pages, that have a goal – the most complete satisfaction of desires of a client about the process of buying a product. Outsourcing program is the key to make further use of technological progress. The results of conducted research disclosed the most significant factors of impact on trade development in Ukraine that depends on directly from political, economic, social and demographic situation in a country.

Key words: market, trade, economic development, factors of influence on trade, potential capacity, analysis of trends.

Постановка проблеми. Рівень розвитку торговельної галузі визначає можливості для багатьох взаємопов'язаних підприємств, саме тому значимість торгівлі та її роль як посередницької ланки не викликають сумнівів. Проведене дослідження стосовно її сучасного стану дасть змогу дати відповідь на питання, чи виходить економіка України з кризового стану зі спрямованістю на подолання перешкод на шляху до розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню визначення рівня розвитку торговельної

галузі України приділяли увагу багато вітчизняних учених: І.В. Гамова [1], Н.М. Тягунова [5], Л.В. Іржавська [5], а також міжнародні консалтингові та аудиторські компанії, такі як EY [7], Deloitte [6].

Постановка завдання. Мета статті – відстежити тенденції розвитку торговельної галузі України, визначити чинники негативного впливу, а також ті позитивні передумови, які будуть ключовими в розвитку цієї перспективної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Н.М. Тягунова стверджує, що сучасна галузь

торгівлі зазнала змін за останні десять років і багато українських учених підтримують її думку [5, с. 84] стосовно того, що ринок насичений товарами, у результаті спостерігається висока конкуренція, укрупнення роздрібних підприємств та заміщення ними продуктивних ринків.

Основними чинниками, що визначають конкурентоспроможність торговельних підприємств, є рівень їхніх затрат, а також організація управління ними, тобто адаптивність до умов оточуючого середовища. На галузь торгівлі здійснюють вплив численні чинники загрозливого впливу, які порушують стан безпеки та збільшують обсяги понесених затрат у непередбачуваних обсягах.

Дослідження відомих аудиторських компаній, у тому числі Deloitte [6] та EY [7], відзначають низку тенденцій, які спостерігаються в сучасній роздрібній торгівлі: споживач визначає напрями розвитку ринку, тобто попит визначає пропозицію; штучний інтелект відіграє все більшу роль під час здійснення операцій (за прогнозами, його частка в 2020 р. становитиме 85%); досвідчені учасники ринку мають більше шансів на успіх у конкурентній боротьбі; вплив двох культур – Западу та Сходу – визначатиме умови розвитку на їх перетині. Розповсюдження торгівлі онлайн здійснює свій вплив на світові тенденції, однак магазини як місця для продажу все ще продовжують займати лідируючі позиції через враження, досвід та обслуговування, які отримує клієнт. Прикладом застосування штучного інтелекту є розроблення чат-ботів, алгоритмів, які здійснюють аналіз клієнта, у тому числі на веб-сайтах, спрямованих на максимальне задоволення побажань клієнта стосовно покупки. Застосування нових технологій можливе з допомогою аутсорсингу, який дасть змогу долучитися компаніям до досягнень наукового прогресу. Споживачі приділяють усе більше уваги автентичності продукту, якості, місцю виробництва, умовам праці робітників, екологічній політиці виробника та ін. Тобто для реалізації маркетингової стратегії з реалізації варто акцентувати увагу не на ціні, а на вище зазначених умовах, щоб завоювати увагу споживача.

Оскільки розкриття всієї інформації підприємствами несе загрозу для їхньої безпеки, то зробити всеохоплюючий і суцільний аналіз галузі неможливо. Отже, у процесі нашого дослідження ми будемо аналізувати показники, відкриті для доступу, однак при цьому враховуючи обмежуючі передумови, які здійснюють вплив на результат.

Поєднання тенденцій роздрібної торгівлі із ситуацією в економіці країни дасть змогу здійснити об'єктивний аналіз сучасного стану галузі.

EY у власних дослідженнях акцентують увагу на тому, що в Україні один із найбільших та найперспективніших ринків споживання в Центральній та Східній Європі з кількістю населення приблизно

42 млн. осіб на 2017 р. Складний сукупний річний темп росту галузі роздрібної торгівлі (англійський вираз – Compound Annual Growth Rate), якщо здійснювати розрахунок із 2010 по 2016 р. за показником «обсяг реалізованої продукції», становить 11% [7].

Галузь торгівлі України займає найбільшу частку у формуванні ВВП разом із промисловістю, у 2017 р. її частка становила 25,0%, тобто простежується зростання порівняно з попереднім роком (цей показник у 2010 р. становив 25,8%) [3].

За кількістю підприємств галузь торгівлі займає лідируючі показники, причому на протязі багатьох років, а коефіцієнт кореляції між загальним обсягом підприємств та підприємств торгівлі становить 0,9334. У разі зростання загальної кількості підприємств відбувається розширення торговельної галузі. Подібна тенденція простежується і за кількістю зайнятих працівників у торговельній галузі.

Оптова та роздрібна торгівля України створює нові робочі місця, тобто поліпшує добробут населення, і серед усіх галузей економіки займає значну питому вагу, яка залишалася майже незмінною на протязі 2010-2016 рр., – 27% [2].

Показник зайнятих осіб у цій галузі в 2010 р. становив значний обсяг (рис. 1), а саме 2,9 млн. осіб, який безмежно скоротився в 2016 р., до менше 2,2 млн., що не є позитивним індикатором, оскільки це безпосередньо вплинуло на зростання безробіття в країні. Працівники оптової та роздрібної торгівлі – це великий, малий та середній бізнес, який зазнає все більших труднощів передусім через умови ринку, пов'язані з низькою купівельною спроможністю населення. Також під час порівняння зміни кількості зайнятих осіб суб'єктів господарювання за всіма видами економічної діяльності та галузі оптової та роздрібної торгівлі можна простежити кореляцію між цими двома показниками, тобто в результаті скорочення економічних можливостей країни, показника ВВП торговельна галузь зазнавала відповідних негативних змін. На торговельну галузь негативний вплив здійснили такі ж чинники, що й на інші сектори економіки, а саме різке падіння курсу гривні, погіршення інвестиційного клімату, загальна нестабільність і панічні настрої на всіх щаблях законодавчого і регіонального управління.

Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності та торговельної галузі має негативну динаміку як за підприємствами, так і за фізичними особами – підприємцями. Наведемо дані для прикладу: у 2016 р. кількість підприємств оптової та роздрібної торгівлі становила 93 643 одиниці, а фізичних осіб – підприємців – 895 421 одиниця. У 2010 р. дані показники були значно вищими: кількість підприємств оптової та роздрібної торгівлі становила 110 154 одиниці, а фізичних осіб – підприємців – 1 087 174 одиниці.

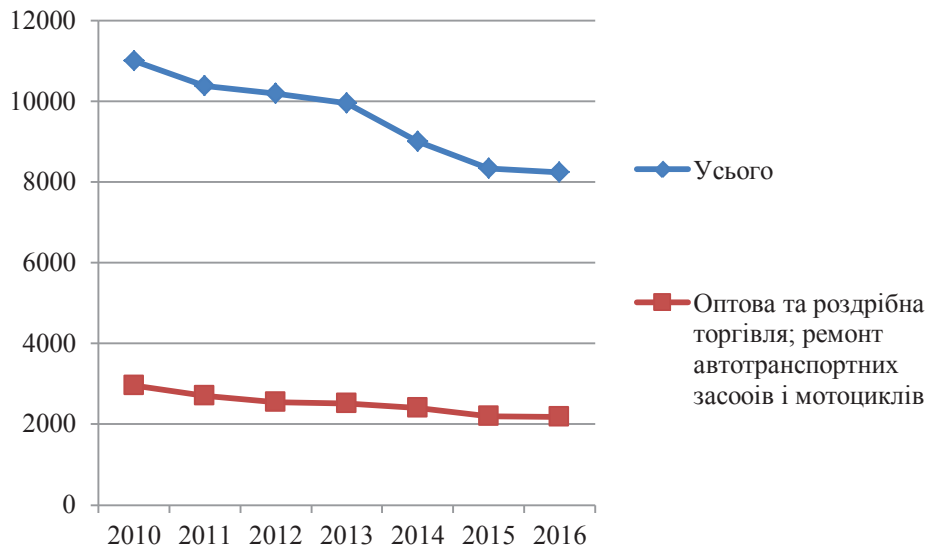

Рис. 1. Кореляція показників кількості зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за всіма видами економічної діяльності та торговельної галузі

Джерело: складено автором на основі [2]

Отже, на 15% скоротилася кількість юридичних осіб підприємств оптової та роздрібною торгівлі та на 23% – фізичних осіб – підприємців.

Від спрямованості економічних зрушень у країні в позитивний чи негативний бік залежать напрям розвитку галузі торгівлі, насиченість ринку необхідною кон'юнктурою. Водночас можна простежити наявність певної диспропорції у зміні обсягів реалізованої продукції галузі торгівлі. Середнє значення росту обсягів реалізації за всіма галузями становить 111,34% за період 2010-2016 рр., водночас для галузі торгівлі цей показник становить 109,49%. Під час аналізу цього показника за струк-

турою галузі торгівлі оптова та роздрібна торгівля демонструє високий показник кореляції з показником у цілому по галузі – 0,99, водночас показник кореляції обсягу реалізації оптової та роздрібною торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт становить 0,87 (рис. 2).

Частка обсягу реалізованої продукції до обсягу реалізованої продукції всього сектору економіки становить близько 40%, причому відбуваються незначні коливання в бік зниження на протязі 2010-2016 рр.

У 2017 р. оборот внутрішньої роздрібною торгівлі України сягав на ринку сумарно 815,3 млрд. грн.,

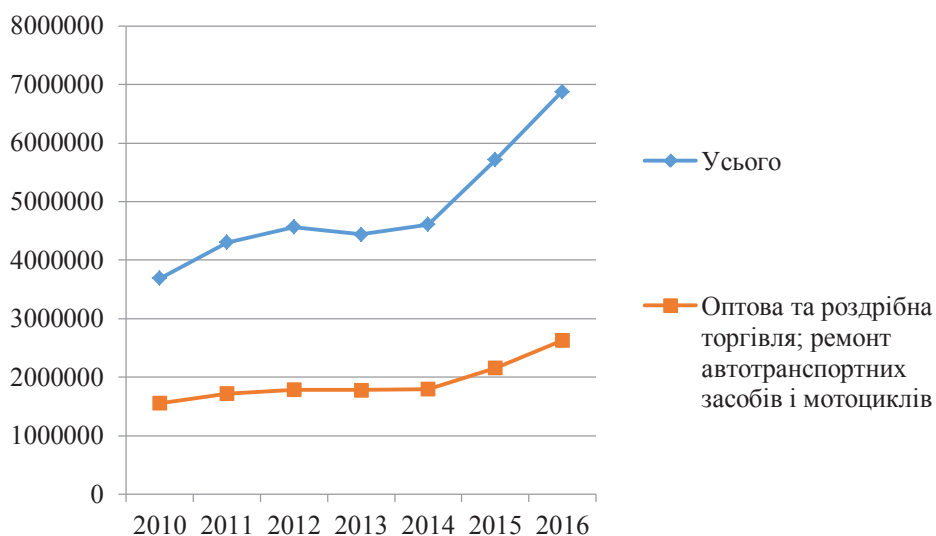

Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності

*Складено автором на основі даних Держкомстату[2]

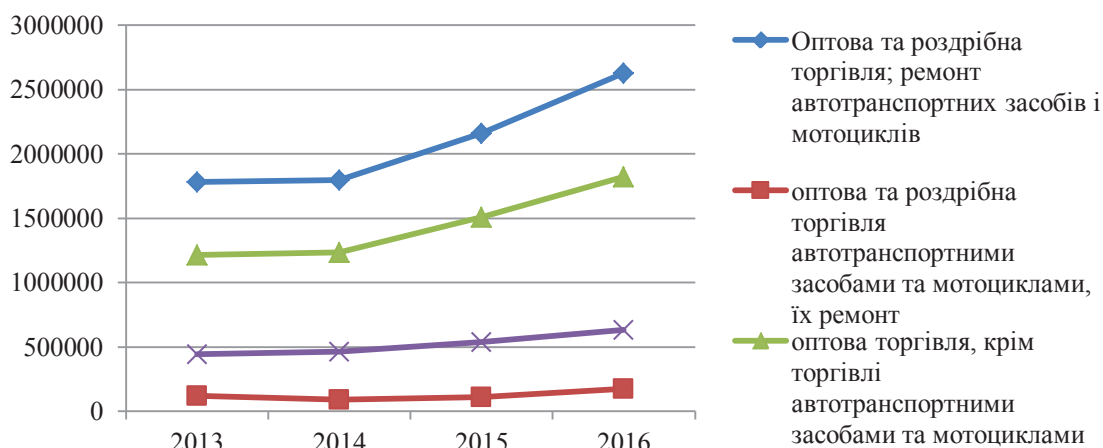

Рис. 3. Динаміка обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»

Джерело: складено автором на основі [2]

або 19145,46 грн. на одну особу. Водночас, відповідно до даних Держкомстату, близько 30% власних доходів споживачі витрачають на їжу (табл. 1).

Через відсутність офіційних даних Державного перепису населення стверджувати про точну кількість наявного населення України неможливо, тому в нашому дослідженні будемо керуватися даними, наведеними в Держкомстаті.

Розрахунок показника роздрібного товарообороту в середньому на одну особу дає змогу стверджувати про значні коливання розподілу товарообороту через значні коливання чисельності населення і неможливості галузі гнучко пристосовуватися до нових умов ринку, особливо це помітно в 2015 р., коли даний показник зріс більше ніж на 20%.

Аналітики центру Kantar TNS CMeter провели власне дослідження стосовно середнього споживання однією людиною в Україні й зробили висновок, що цей показник становив 6 717 грн. у 2018 р.,

на 20% більше, ніж у 2017 р. У тому числі зріс середній відсоток вільних коштів населення до 27%, частка бідного населення, якому вистачає лише на харчування, становить 22% [4].

У 2017 р. оборот роздрібною торгівлі знизився та становив 815,3 млрд. грн., що сталося переважно через зменшення роздрібного товарообороту фізичних осіб – підприємців. Обсяг роздрібного товарообороту демонструє тенденцію до зростання на протязі досліджуваного періоду 2014–2017 рр., темп приросту якого дещо уповільнився у 2017 р. і становив 5,46%.

Через скорочення чисельності населення та відсутність інших каналів реалізації товарів на експорт на складах суб'єктів роздрібною торгівлі відповідно зростають запаси товарів у торговельній мережі, що в показнику днів торгівлі в 2017 р. становить 41 день.

Кількість суб'єктів господарювання галузі роздрібною торгівлі знижується відповідно до умов

Таблиця 1

Ключові індикатори роздрібною торгівлі, 2014–2017 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017
Чисельність наявного населення, тис. осіб	45426,2	42929,3	42760,5	42584,5
Оборот роздрібною торгівлі, млрд. грн.	901,9	1031,7	1175,3	815,3
У середньому на одну особу, грн.	19854,18	24032,54	27485,65	19145,46
Роздрібний товарооборот фізичних осіб – підприємців, млрд. грн.	463,6	544,1	619,3	229,0
Обсяг роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб), млн. грн.	438343	487558	555975	586330,1
Темп приросту, %	1,22	11,23	14,03	5,46
у тому числі				
продаж через мережу Інтернет	2431,3	2587,4	4445,4	6862,3
Запаси товарів у торговельній мережі та на складах підприємств роздрібною торгівлі (на кінець року), млн. грн.	45870,5	53028,9	63649,8	69304,4
у днях торгівлі	39	38	42	41
Кількість суб'єктів господарювання галузі роздрібною торгівлі	745206	736287	674551	609974
У середньому на один суб'єкт господарювання, тис. грн.	1210,2694	1401,2199	1742,34417	1336,6143

Джерело: складено автором на основі [2]

ринку, а саме можна відстежити значне їх скорочення у 2017 р. порівняно з 2014 р. на 18,15%.

Отже, можна безпосередньо пов'язати два показника: чисельність населення та кількість суб'єктів господарювання роздрібною торгівлі, оскільки, як уже було помічено раніше, у 2015 р. порівняно з 2014 р. різко скоротилася чисельність населення (майже на 20%) і, відповідно, у 2017 р. порівняно з 2014 р. скоротилася чисельність суб'єктів господарювання роздрібною торгівлі на 18,15%, що відбулося пізніше через часовий лаг прийняття рішень та їх реалізацію суб'єктами галузі: підприємства поступово втрачали прибутки й опинилися в кризовому стані, що й впливало на прийняття рішень про їх закриття.

За результатами проведеного дослідження можна виявити чинники впливу на розвиток галузі роздрібною торгівлі в Україні, яка безпосередньо залежить від політичної, економічної, соціальної, демографічної ситуації в країні. Позитивно можуть впливати на показники роздрібною торгівлі зростання купівельної спроможності домогосподарств, збільшення доходів, тобто в тому числі таких стандартів соціального забезпечення, як прожитковий мінімум та пенсії.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи результати дослідження, виділимо основні передумови розвитку сучасної торговельної галузі України. Серед позитивних ознак ринку відзначимо розвиток онлайн-торгівлі, яка створює передумови для розвитку торговельної індустрії. У роздрібній торгівлі здійснюється укрупнення бізнесу, що позначається на скороченні кількості підприємств, фізичних осіб – підприємців через їх об'єднання та консолідацію. Сучасна геополітична ситуація в країні негативно позначається на розвитку галузі, а саме девальвація національної грошової одиниці, зниження споживчого попиту різних неплатоспроможних верств населення через низький рівень соціального забезпечення, фінансування державного сектору та відповідний рівень зарплат державної сфери. На можливий позитивний ріст роздрібною обороту торгівлі може впливати більшою мірою зростання цін, аніж поліпшення економічного становища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гамова І.В. Тенденції розвитку електронної торгівлі в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 11(161). С. 371-379.
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник / за ред. М. Кузнєцової. 2018. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2019).

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2019).

4. Новини України та світу 112.ua. Похмурі перспективи: Якою буде купівельна спроможність українців у 2019 році. URL: <https://ua.112.ua/statji/pokhmuri-perspektyvy-yakoiu-bude-kupivelnna-spromozhnist-ukraintsiv-v-2019-rotsi-476422.html> (дата звернення: 10.05.2019).

5. Тягунова Н.М., Іржавська Л.В. Сучасний стан і тенденції розвитку роздрібною торгівлі України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 3. С. 84-86. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2012_3_17 (дата звернення: 10.05.2019).

6. Global Powers of Retailing. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/consumer-industrial-products/gx-cip-2017-global-powers-of-retailing.pdf> (дата звернення: 10.05.2019).

7. Retail market in Ukraine. URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-retail-report-eng/\\$FILE/EY-retail-report-eng.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-retail-report-eng/$FILE/EY-retail-report-eng.pdf) (дата звернення: 10.05.2019).

REFERENCES:

1. Hamova I.V. (2014) Tendentsii rozvytku elektronnoi torhivli v Ukraini. [Trends of electronic commerce development in Ukraine], *Aktualni problemy ekonomiky*, № 11 (161), pp. 371-379.
2. Derzhavna sluzhba staty'sty'ky` Ukrayiny. (public statistical service in Ukraine) (2018) Diialnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva: statystychnyi zbirnyk [The activity of subjects of small, medium, large and micro enterprises: statistical compendium] za red. M. Kuznietsovoi, URL: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed 10 May 2019).
3. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy (2019) [Official web-page of public statistical service in Ukraine] URL: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed 10 May 2019).
4. Ukrainian news 112.ua (2018) Pokhmuri perspektyvy: Yakoiu bude kupivelnna spromozhnist ukraintsiv u 2019rotsi [The gravest prospects: what will be the purchasing power of Ukrainian in 2019] URL: <https://ua.112.ua/statji/pokhmuri-perspektyvy-yakoiu-bude-kupivelnna-spromozhnist-ukraintsiv-v-2019-rotsi-476422.html> (accessed 10 May 2019).
5. Tiahunova N. M., Irzhavska L. V. (2012) Suchasnyi stan i tendentsii rozvytku rozdrubnoi torhivli Ukrainy / Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli [The current state and trends of dretail trade development in Ukraine]. *Seriia : Ekonomichni nauky*, № 3, pp. 84-86. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2012_3_17 (accessed 10 May 2019).
6. Global Powers of Retailing (2017) URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/consumer-industrial-products/gx-cip-2017-global-powers-of-retailing.pdf> (accessed 10 May 2019).
7. Retail market in Ukraine (2017) URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-retail-report-eng/\\$FILE/EY-retail-report-eng.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-retail-report-eng/$FILE/EY-retail-report-eng.pdf) (accessed 10 May 2019).

ANALYSIS OF FUNCTIONING AND TRENDS OF TRADE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The purpose of the article. The development of trading environment influences many others connected niches and conducted research about current situation is giving an answer about state of trade and ways of getting out from crisis in Ukraine. The market today is outnumbered with commodities and the competitiveness is higher with results in merges of retail enterprises.

The main factor that defines competitiveness of trade enterprises is the level of their expenses and organization of costs management meaning the possibility to adapt to changing external environment. The trade is affected by numerous factors of harmful impact that misbalance the state economic security and the amount of expenditures needed to bring the enterprise to competitive level. The article has a purpose to feature all trends of negative impact and positive key conditions that will provide the development of such promising field.

Methodology. Calculations of correlation between trade and other economic fields of such factors as the number of enterprises, turnover shows the crises state of current economy. The analytical analysis of calculations resulted in formulation of ways to improve the situation.

Results. The analysis justifies the fact that Ukraine is one of the biggest markets on East and Central Europe with great potential. Trade places a significant segment in gross domestic product in Ukraine.

The trade sector in Ukraine suffered from the same factors as other fields of economy: the unexpected drop of national currency rate, the negative investment climate change, instability, panic environment in law, regional government management.

The calculation of turnover in average on one person shows the significant fluctuation of the division of turnover because of the change of number of people and impossibility of market to adapt in new conditions.

Practical implications. The trade defines such factors of economic development as new work places, the prosperity of population and other connected fields. Positive impact on trade makes purchasing power of people, because of that social standards in Ukraine should rise.

Value/originality. The article lists the harmful factors on trade and trends that is used in modern environment: artificial intelligence, the customer define rules and demand in goods, for example, its authenticity, the place of manufactory, ecological policy of a seller. An example of artificial intelligence use are chat-bots, algorithms development that make an analysis of a client, it could be on web-pages, that have a goal – the most complete satisfaction of desires of a client about the process of buying a product. Outsourcing program is the key to make further use of technological progress.

The results of conducted research disclosed the most significant factors of impact on trade development in Ukraine that depends on directly from political, economic, social and demographic situation in a country. Amongst positive features of market there is online-trade development which creates conditions for trade industry growth. In retail trade there is business enlargement, which leads to the shrinkage of number of enterprises, individual entrepreneurs from their consolidation.